

Професійну самосвідомість студента необхідно розглядати у двох аспектах: як об'єктивний динамічний стан особистості, який змінюється з її розвитком, а її формування – як одну з найважливіших цілей професійного навчання. Цей процес передбачає її наповнення особистісним сенсом, який залежить від потреб, цінностей і мотивів діяльності. Він нерозривно пов'язаний з прагненням до самозміни та самовдосконалення.

Література

1. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания / Б.Г. Ананьев. – СПб. : Питер, 2001. – 288 с.
2. Гримак Л.П. Резервы человеческой психики / Л.П. Гримак. – М., 1987. – 280 с.
3. Кон И.С. В поисках себя : Личность и её самосознание / И.С. Кон. – М. : Политиздат, 1984. – 335 с.
4. Петровский А.В. Развитие личности и проблема ведущей деятельности / А.В. Петровский // Вопросы психологии. – 1984. – № 4. – С. 7–12.
5. Романовский А.Г. Философия достижения успеха : учеб. пособ. / А.Г. Романовский, В.Е. Михайличенко. – Х. : Изд-во НТУ “ХПИ”, 2003. – 695 с.
6. Спиркин А.Г. Сознание и самосознание / А.Г. Спиркин. – М., 1972. – 478 с.

ОЛІЙНИК В.В.

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В ПІДГОТОВЦІ КЕРІВНИКІВ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Ефективність функціонування вищих навчальних закладів, у першу чергу післядипломної освіти, які здійснюють підготовку управлінських кадрів для установ і закладів освіти, великою мірою залежить від рівня науково обґрунтованої технології управління та її складової – педагогічного менеджменту.

Як свідчать результати вивчення проблеми, педагогічний менеджмент як самостійна наукова технологія організації навчальної діяльності почав активно теоретично досліджуватися й розроблятися вже в роки незалежності. Проте його методологічні засади, загальна теорія управління досить системно та різнобічно розроблена ще в минулому столітті. Починаючи з розгляду наукових принципів організації управління (Ф. Тейлор, Е. Розмарович, М. Вітке, А. Гайєв та ін.), теорія управління постійно поглиблювалась і збагачувалась дослідниками різних країн. Зокрема, адміністративні функції управління досить ґрунтовно описані в працях А. Файоля, П. Керженцева, Л. Кантаровича, С. Гвішіані, А. Омарова та ін. Баланс між виробничими та соціальними потребами, взаємодія між керівниками й виконавцями дістали досить повне наукове розкриття в працях Е. Мейо, Р. Блейка, Дж. Мутона та ін. Наука управління поєднує в собі теорії зага-

льної організації (А. Богданов), кібернетики (Вінер, У. Ешбі, В. Глушков), теорії систем (Л. Берталанарі, В. Штоф, С. Янг). Загальна теорія управління створила передумови для розвитку теорії соціального управління (В. Афанасьєв, Р. Мертон, Т. Парсанс), на базі якої з середини минулого століття почалися дослідження управління в системі освіти.

Останнім часом теорія і практика управління освітою дістали новий поштовх, зумовлений соціально-економічними процесами в країні та необхідністю реформування вищої школи до європейських стандартів, особливо в роботі з підготовки управлінських кадрів для системи освіти керівників навчальних закладів ППО. Це дослідження, проведені Л.М. Ващенко [1], Г.А. Дмитренко [2; 3], В.І. Масловим [5; 6], Г.В. Єльніковою [4; 12], В.В. Олійником [7; 8; 9] та ін. Проте слід констатувати, що на сьогодні все ще наукові дослідження щодо проблем управління в своїй більшості спрямовані на вищу школу, яка опікується підготовкою спеціалістів для галузей виробництва, і середні загальноосвітні навчальні заклади.

Мета статті – розкрити наукові підходи до впровадження педагогічного менеджменту в підготовці керівників навчальних закладів у системі післядипломної педагогічної освіти.

Насамперед, наше трактування педагогічного менеджменту. Під **педагогічним менеджментом** ми розуміємо певну організаційно-педагогічну систему, в основі якої лежать теорія й технології загального менеджменту (функції, етапи, операції процесу управління), його мета, закономірності, принципи (теоретичні підвалини менеджменту), зміст, види, форми, засоби навчання (науково-методичні складові), а також функції (етапи) процесу сумісної суб'єктно-об'єктної навчальної діяльності: моделювання (проекування, планування тощо), організація, моніторинг, регулювання поточної діяльності; оцінювання результатів та корекція, тобто внесення суттєвих змін до всієї системи навчально-виховної роботи на основі аналізу підсумків.

Аналіз специфіки функціонування вищих навчальних закладів та управління ними дозволяє стверджувати, що вони повністю відповідають усім ознакам складних систем (функціональність, структурованість, ієрархічність, керованість тощо). Одна з основних ознак – управління у ВНЗ має складний поліструктурний характер і, у свою чергу, відповідає всім ознакам систем.

Фундаментальними теоретичними підвалинами педагогічного менеджменту є його закономірності та принципи. До закономірностей ми відносимо стійкі зв'язки, що є регулятивною основою, яка забезпечує стабільність функціонування та розвиток системи педагогічного управління. До закономірностей педагогічного менеджменту у ВНЗ ми відносимо: залежність мети, змісту технологій управління від систем більш загального рівня, що оточують ВНЗ; залежність внутрішньої структури педагогічного менеджменту від його мети, функціональних завдань і змісту діяльності; поетапність, послідовність та цілісність процесу здійснення дій, що ведуть до мети; залежність ефективності менеджменту від якості прогностичного

та поточного моделювання; взаємопідпорядкованість і узгодженість між усіма структурними складовими педагогічного менеджменту тощо.

Визначення та формулювання закономірностей є основою розробки принципів педагогічного менеджменту, тобто науково обґрунтованої практичної діяльності.

Під принципами ми розуміємо об'єктивні вихідні положення, що впливають із закономірностей та перевірені на практиці (недотримання принципів призводить до зниження ефективності функціонування системи та її руйнації). До принципів педагогічного менеджменту у ВНЗ ми відносимо: соціально-історичну детермінацію змісту й технологій процесу навчання; професійну компетентність керівництва та викладачів; психологічну адекватність дій управлінським ситуаціям; цілеспрямованість; дидактичну інноваційність та інтерактивність; науковість і практичну спрямованість; поєднання одноосібності, персональної відповідальності та колегіальності; правову узгодженість; раціональне використання та увагу до кадрів. До принципів педагогічного менеджменту входять загальноприйняті принципи процесу здійснення управління: інформаційної достатності, моделювання, організації зворотного зв'язку, моніторингу, підсумкового аналізу та корекції.

Принципи педагогічного менеджменту є методологічним підґрунтям розробки технологій забезпечення та здійснення педагогічного процесу в цілому або його окремих складових та ланок.

Закономірності та принципи педагогічного менеджменту реалізуються в освітній діяльності ВНЗ через моделювання змісту навчання, організацію, регулювання, оцінювання результатів та корекцію навчального процесу. Якість та результативність вказаних процесів залежать від багатьох факторів та умов, у тому числі і від технологій їх проведення.

Щодо поняття “технологія” у вищій школі, то вона має два значення. У першому випадку – це технології, що входять до змісту навчання за конкретною навчальною дисципліною. Таких технологій безліч. У менеджменті (фінансовому, кадровому тощо), як у навчальній дисципліні, також є власні технології (підбір та розстановка кадрів, бухгалтерський облік та аудит тощо).

У другому випадку – це педагогічні технології, визначення змісту яких пройшли тривалу еволюцію від 40–50-х рр. минулого століття аж до сучасності. У загальному вигляді – це системна сукупність і порядок функціонування всіх особистісних, інструментальних і методологічних засобів, що використовуються для досягнення педагогічної мети.

Як свідчить практика, застосування в управлінні ВНЗ наукових положень і технологій педагогічного менеджменту значно підвищує ефективність навчально-виховного процесу. Проте сьогодні цей процес стримується нерозробленістю підходів та механізмів (технологій) їх використання в навчальному процесі. Особливо це стосується інформатизації управління навчальним процесом та дистанційного навчання.

Відставання вітчизняної післядипломної педагогічної освіти щодо питань запровадження новітніх інформаційних технологій та дистанційного навчання зумовлюється не стільки її недофінансуванням, а насамперед, відсутністю в більшості закладів ППО системного підходу до проблеми, відповідних стратегій, цільових програм та ін. На наш погляд, цю проблему необхідно розглядати за трьома основними напрямками: інформаційні технології як об'єкт вивчення, як засіб навчання та як засоби управління навчальним процесом і його забезпеченням.

Зупинимось на розкритті означеного вище інформаційно-комунікаційного напрямку. Насамперед, за цим напрямком необхідно методологічно обґрунтувати значущість та роль інформаційних технологій у процесі становлення інформаційної культури керівника, чітко вивіреної стратегії поступального нарощування зусиль залежно від ступеня його підготовки.

Дослідження проблеми інформаційної підготовки студентів-магістрів з управління навчальним закладом з числа кадрового резерву управлінь і закладів освіти дозволило виявити типові недоліки в цій сфері. Насамперед, застосована в УМО система спецкурсів за вибором з дисциплін інформаційного профілю засвідчила доцільність та результативність такого підходу. Системою користуються понад 85% студентів-заочників магістрату; 15% студентів не мають потреби в системі підтримки, оскільки мають якісну базову підготовку або професійно працюють у сфері інформаційних технологій. Система підтримки студентів-заочників з низьким (середнім) рівнем комп'ютерної грамотності індивідуалізована, дозволяє конкретизувати завдання та рекомендації щодо їх самостійної роботи.

Водночас фрагментарне, епізодичне застосування інформаційних технологій у навчальному процесі не вирішує проблеми інформатизації освітньої діяльності в цілому. Необхідний системний підхід до проблеми, практичним результатом якого були б наявність у ВНЗ чітко структурованого інформаційного середовища та стійких функціонуючих інформаційних систем (підсистем).

Одним з ефективних механізмів розвитку післядипломної освіти може стати повномасштабне впровадження в освітню діяльність сучасних технологій дистанційного навчання. Обґрунтованість цього твердження впливає з результатів дослідження потенційних можливостей дистанційного навчання та аналізу досвіду його застосування в провідних ВНЗ держави: НТУУ "КПІ"; НТУ "ХПІ"; УМО та ін.

Виходячи з того, що впровадження в навчальний процес технологій дистанційного навчання – багатоаспектна процедура, варіативність якої опосередкована реальними умовами навчального закладу, для її вирішення ми обрали метод моделювання. При цьому ми виходили з того, що метою моделювання є розробка моделі, яка адекватно відбиває реальний процес та задовольняє певні вимоги. Об'єктивна характеристика проекрованої моделі представлена у вигляді "паспорта моделі" та системи вимог до неї, що враховує правові, соціальні, психолого-педагогічні, матеріально-технічні та інші аспекти дистанційного навчання.

Розроблена модель упровадження дистанційного навчання в освітню діяльність ВНЗ універсальна та варіативна, що зумовлено узагальненим характером змісту компонентів моделі та можливістю його інтерпретації залежно від конкретних умов. Різні аспекти змісту компонентів моделі стосовно дистанційного навчання розглянуті в працях С.В. Антошук, В.О. Гравіта, В.М. Кухаренка, В.В. Олійника, П.В. Стефаненко, П.М. Таланчука [10] та ін.

Представимо модель організації підвищення кваліфікації керівних кадрів ПТНЗ (рис. 1), яка впроваджена в навчальний процес Університету менеджменту освіти НАПН України [9, с. 57].

Рис. 1. Структура моделі організації підвищення кваліфікації керівних кадрів ПТНЗ за очно-дистанційною формою

При виборі саме такої моделі враховано:

- вітчизняний і зарубіжний досвід застосування в навчанні технологій дистанційного навчання;
- реальні стартові умови запровадження дистанційного навчання в післядипломну педагогічну освіту (рівень комп'ютерної грамотності контингенту, недостатнє телекомунікаційне, програмне, кадрове, фінансове, матеріально-технічне та інше забезпечення);
- необхідність очних етапів у структурі курсової підготовки, які доцільні з точки зору створення сприятливих умов для знайомства, професійного спілкування слухачів, вирішення регіональних проблем у центральних органах тощо [9, с. 57–58].

Отже, очно-дистанційна форма підвищення кваліфікації – це різновид дистанційного навчання, організаційно-педагогічна модель якої ґрунтується на оптимальному поєднанні переваг очного та дистанційного навчання.

Ця форма підвищення кваліфікації дає змогу:

- значно збільшити тривалість підвищення кваліфікації без відриву слухачів від виконання професійних обов'язків;
- підвищити рівень і якість самостійної роботи слухачів;
- розвивати інформаційну культуру слухачів на базі широкого застосування в навчанні сучасних інформаційних, комп'ютерних і телекомунікаційних технологій.

Типова організація очно-дистанційного підвищення кваліфікації має три етапи [8]:

Перший етап – організаційно-настановна сесія.

Форма навчання – очна.

Головні завдання етапу:

- ознайомлення слухачів з організацією, порядком і змістом підвищення кваліфікації;
- проведення занять переважно настановного характеру для інформаційного та методичного забезпечення самостійної роботи слухачів;
- інформування слухачів про основні напрями державної політики у сфері освіти, ознайомлення з передовим досвідом професійної діяльності.

Основний зміст етапу:

- прийом слухачів та їхнє оформлення;
- вхідний контроль;
- інструктивно-методичні заняття;
- зустріч з керівниками освіти;
- консультації.

Другий етап – керована самостійна робота.

Форма навчання – дистанційна.

Завдання етапу – якісне забезпечення та супровід самостійної роботи слухачів з використанням технологій дистанційного навчання.

Основний зміст етапу:

- керована самостійна робота слухачів;
- усі види консультування;
- виконання випускної роботи;
- навчальна практика (індивідуальна навчальна практика);
- модульний контроль.

Третій етап – залікова сесія.

Форма навчання – очна.

Завдання етапу:

- систематизація знань і вмінь слухачів;
- оцінювання індивідуальної успішності навчання слухачів;
- виявлення ступеня задоволеності слухачів результатами підвищення кваліфікації.

Основний зміст етапу:

- інструктивно-методичні заняття;
- виїзні заняття;
- конференція з обміну досвідом;
- консультування;
- вихідний контроль;
- захист випускної роботи;
- диференційований залік.

Конкретний зміст етапів підвищення кваліфікації для кожної категорії працівників визначається відповідними навчальними програмами, навчальними та навчально-тематичними планами.

Управління впровадженням у навчальний процес інноваційних технологій педагогічного менеджменту – один з центральних, значущих, але ще недостатньо розроблених компонентів моделі.

Оцінювання результатів упровадження в навчальний процес інноваційних технологій педагогічного менеджменту проведено нами у двох напрямках: по-перше, це твердження, що в навчальний процес запроваджена саме та технологія, яка планувалася спочатку, по-друге, що впроваджена технологія дійсно ефективніша за традиційні або раніше застосовані.

За *першим напрямом* оцінювання проводилося за методикою, яка ґрунтується на системі загальних та окремих критеріїв, що дозволяє якісно й кількісно оцінювати відповідно до впровадження технології та її еталонного зразка. Якщо показник відповідності P_6 не нижче за 0,75 – результат вважається задовільним.

За *другим напрямом* оцінювання результату передбачає проведення педагогічної діагностики навчального процесу на основі сучасних систем педагогічного контролю. Нами досліджені традиційні, рейтингові, модульно-рейтингові та інші системи педагогічного контролю. У результаті доведено, що обґрунтований вибір системи педагогічного контролю опосередковано специфікою застосованої технології, педагогічного менеджменту, умовами та можливостями навчального закладу. При цьому найважливішими компонентами сучасних систем педагогічного контролю є, як правило, педагогічні тести та комп'ютерне тестування.

Висновки. Розроблений нами варіант структури системи педагогічного контролю якості підвищення кваліфікації педагогічних працівників відповідає сучасним вимогам. Нині окремі компоненти системи, в першу чергу, поточний та рубіжний контроль, проходять апробацію в реальному навчальному процесі.

Література

1. Ващенко Л. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону / Л. Ващенко. – К. : Тираж, 2005. – 380 с.
2. Дмитренко Г.А. Стратегічний менеджмент у системі освіти : навч. посіб. / Г.А. Дмитренко. – К. : МАУП, 1999. – 176 с.
3. Дмитренко Г.А. Стратегічний менеджмент: цільове управління освітою на основі кваліметричного підходу / Г.А. Дмитренко. – К., 1996. – 140 с.
4. Єльнікова Г.В. Наукові основи розвитку управління загальною середньою освітою в регіоні / Г.В. Єльнікова. – Х., 1999. – 303 с.
5. Маслов В.І. Теоретичні основи педагогічного менеджменту : навч. посіб. для працівників освіти / В.І. Маслов, В.П. Драгун, В.В. Шаркунова. – К. : УПККО, 1996. – 87 с.
6. Маслов В.И. Теория и методика организации непрерывного повышения квалификации руководителей школ / В.И. Маслов. – М. : ЦИУУ, 1990. – 258 с.
7. Олійник В.В. Концептуальні засади підвищення кваліфікації керівних кадрів професійно-технічних навчальних закладів за очно-дистанційною формою навчання / В.В. Олійник, В.Ю. Биков, В.О. Гравіт та ін.; за заг. ред. В.В. Олійника. – К. : ЦППО, 2007. – 104 с.

8. Олійник В.В. Наукові основи управління підвищенням кваліфікації педагогічних працівників профтехосвіти : монографія / В.В. Олійник. – К. : Міленіум, 2003. – 594 с.

9. Підвищення кваліфікації керівних кадрів професійно-технічних навчальних закладів за дистанційною формою навчання : навч. посіб. / В.В. Олійник, В.Ю. Биков, В.О. Гравіт [та ін.] ; НАПН України, Ун-т менедж. освіти. – К., 2010. – 235 с.

10. Сучасний стан і світові тенденції розвитку дистанційної освіти (інформаційно-аналітичні матеріали) / за ред. П.М. Таланчука. – К. : Університет “Україна”, 2010. – 470 с.

12. Теоретичні і методичні засади моделювання фахової компетентності керівників закладів освіти : монографія / [Єльнікова Г.В., Зайченко О.І., Маслов В.І. та ін.] ; за ред. Г.В. Єльнікової. – К. ; Чернівці : Книги – XXI, 2010. – 460 с.

ПОРОХ Д.О.

ЩОДО ДІАГНОСТИКИ АДАПТОВАНOSTІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ДО НАВЧАННЯ У ВИЩИХ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

Актуальність проблеми зумовлена тим, що процес адаптації майбутніх фахівців до умов ВНЗ є одним з важливих щаблів етапу їх професійної підготовки, бо саме в цей момент студент перебуває в складній ситуації знайомства з новими формами діяльності, спілкування, дозвілля, співвідносить власні сподівання з реальністю. Тому своєчасна діагностика рівнів адаптованості іноземних студентів до навчання у вищих медичних закладах України дасть змогу викладачам правильно організувати навчально-виховний процес.

Останнім часом проблемі адаптації студентів до навчання у ВНЗ науковці приділяють значну увагу (Л. Бутенко, М. Іванова, Н. Титкова, А. Корміліцин, О. Орехова, А. Суригін, С. Шестопалова, В. Петров, В. Ракачев, Я. Ракачева, А. Ващенко, А. Черч та ін.). Адаптивним проблемам іноземних студентів значну увагу приділено в дослідженнях зарубіжних соціологів, соціальних психологів та педагогів (М. Вебер, А. Корміліцин, О. Михайлова, О. Скворцова, П. Сорокін, О. Суригін, Т. Чернявська, С. Бокнер, К. Оберг, Г. Триандіс та ін.).

Мета статті – на підставі виділених критеріїв адаптованості іноземних студентів (когнітивний, соціокомунікативний, мотиваційно-вольовий, діяльнісно-практичний) розкрити діагностичний інструментарій виявлення рівнів адаптованості іноземних студентів до навчання у вищих медичних закладах України.

Щодо першого завдання, то адаптацію іноземних студентів до навчання в медичних вищих закладах України розглядаємо як змістовно складний і багатоплановий, досить гострий та інтегрований процес соціокультурної, соціокомунікативної, соціопобутової й професійної адаптації,